Hak Haberciliğinde Temel Bir Uğrak: Kadın Odaklı Habercilik ve JİNHA Örneği

Nagehan Tokdoğan, Hacettepe Üniversitesi İLEF, e-posta: ntokdogan@yahoo.com.

Özet

Bu çalışmada, iletişim alanındaki hak haberciliğine dair kuramsal altyapıdan hareketle, kadın odaklı habercilik bağlamında Türkiye'nin ilk ve tek örneği olan Jin Haber Ajansı (JİNHA) konu edilecektir. Çalışmanın temel amacı, kadın odaklı habercilik ve feminist medya çalışmalarıyla ilgili kuramsal katkıların, pratikteki görünümünün nasıl olduğu ve nasıl olması gerektiğine dair JİNHA örneğinde cisimleşen temel özellikleri açığa çıkarmaktır. Bu bağlamda, çalışmada öncelikle haber ve insan hakları arasındaki bağlantıya, hak haberciliğinin temel özelliklerine, dünyada ve Türkiye'deki hak haberciliği örneklerine yer verilecektir. Haber ve insan hakları arasındaki bağlantıya dair tartışmada, haberin gerçeği olduğu gibi aktaran değil, onu egemen toplumsal söylem kalıpları çerçevesinde yeniden inşa ederek sunan bir araç olduğuna, bu haliyle de ontolojik olarak insan haklarını ihlal etme potansiyeline vurgu yapılacaktır. Tam da haberin bu özelliğinin kabulünden hareketle ortaya çıkan hak haberciliğinin insan hakları lehine iş gören bir gazetecilik pratiği olarak hangi saiklerle işlediğine odaklanılacaktır. Akabinde, anaakım medyada kadınların sunuluş biçimine ve buna karşılık bir hak haberciliği türü olarak ortaya çıkan kadın odaklı habercilik literatürüyle, bu pratiğin dünyadaki örneklerine değinilecektir. Burada egemen toplumsal cinsiyet normlarının haber metinleri aracılığıyla yeniden üretilerek nasıl kadınlar ve kadın hakları aleyhine işlediğine dair çeşitli kuramsal katkı ve tartışmalara değinilecek, örnekler aracılığıyla haberin eril ve cinsiyetçi doğasına ilişkin bir tartışma yürütülecektir. Kadın odaklı haberciliğin, bu eril ve cinsiyetçi haber dilini kadınlar lehine dönüştürme çabasında geldiği noktadan bahsedilecektir. Kadınların yaygın medyadaki sunuluş biçimlerine odaklanan feminist medya çalışmalarının bu alana yaptığı katkılardan ve eksik kaldığı noktalardan da söz edilecek ve kadın odaklı haberciliğin dünyadaki örneklerine yer verilecektir. Özel olarak Türkiye'de ve dünyadaki feminist medya çalışmalarında kadının sınıf ve etnisite gibi belirleyenlerden bağımsız olarak beyaz, orta sınıf bir cinsiyet kategorisi olarak ele alındığı ve dolayısıyla feminist medya çalışmalarında *farklı* kadınlıkların ihmal edildiği iddia edilecektir. Bu tavrın Türkiye özelindeki karşılığı olarak, Kürt kadınların medyada sunuluş biçimlerine ilişkin literatür eksikliğine dikkat çekilecektir. JİNHA'nın habercilik pratiğinde karşımıza çıkan etnisiteye ilişkin duyarlılığın, hem kadın odaklı habercilik hem de feminist medya eleştirisi açısından yenilikçi ve verimli bir karşılığı olduğu iddia edilecektir. Nihayet kadın hakları haberciliği yapmayı amaç edinen bir haber ajansı olarak JİNHA'nın temel ilkelerinden bahsedilecek, ürettiği haber metinlerinin içeriği söylemsel bir analize tâbi tutulacaktır. JİNHA'nın haber metinlerindeki kadın söylemiyle anaakım medyanın kadınlar hakkında ürettiği söylemler arasındaki süreklilik ve kopuşlar tespit

edilmeye çalışılacaktır. Sonuç bölümünde, kadın odaklı habercilik alanında Türkiye'de bir ilk örnek olarak değerlendirebileceğimiz JİNHA vasıtasıyla, ana akım medyanın cinsiyetçi dilinde çatlaklar yaratabilme, kadın haklarını gözeten, alternatif bir haber dili oluşturabilme imkânı üzerine bir değerlendirme yapılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Hak haberciliği, kadın odaklı habercilik, feminist medya çalışmaları, haber, JİNHA.

An Essential Moment in Human Rights Journalism: Women-Based Reporting and *JİNHA*

Abstract

In this study, Jin News Agency (JİNHA), the first and unique example of women-based reporting in Turkey, is analyzed with a view to the theoretical background on 'human rights journalism' in communication studies. The main goal of this study is to reveal how theoretical contributions of women-based journalism and feminist media studies would and should seem in practice as appearing in the example of JİNHA with its key features. In this sense, the study starts with the relationship between human rights and journalism, the main features of human rights journalism and its applications both in the world and in Turkey. Withn the discussion regarding the relationship between news texts and human rights, it will be argued that news is not a medium which directly transmit the reality as it is, but a medium that constructs the reality with reference to and in the limits of the dominant social discourse patterns. Thus, it will be emphasized that, news in itself ontologically has the potential to violate the human rights. Admitting this aspect of the news, human rights reporting's emergence as a journalism practice and its key features in constructing news in favor of human rights will be mentioned. Subsequently, the forms of construction of women in the mainstream media will be discussed. In effect, the emergence of women-based journalism and the literature on the field will be summarised together with its appearances in the world. Here, the theoretical contributions and discussions on how dominant gender norms are reproduced by news texts, which function against women and women's rights, will be mentioned and then, this argument will be broadened through examples of sexist news texts. The attempts of women-based journalism to subvert this sexist language for the good of women will be mentioned afterwards. While examining the features of women-based journalism, the contributions and short-comings of feminist media studies literature to the field will be mentioned, again alongside the women-based journalism attempts in the world. Specifically, it will be argued that, within the feminist media studies in Turkey and in the world, women are handled as a white, middle class gender category free from the determinants such as class and ethnicity and thus feminist media studies has ignored diverse womanhoods in effect. As a counterpart of this stance of feminist media studies in Turkey, the lack of literature on the construction of Kurdish women in the media will be pointed out. With regard to this criticism, it will be suggested that JİNHA's ethnicity-sensitive journalism practice has an innovative and

prolific quality in terms of both women-based reporting and feminist media criticism. Finally, the main principles and the content of the news texts produced by JİNHA as a women-based news agency, and its consistencies and fractures with the produced discourses of mainstream media is read with recourse to discourse analysis. In the conclusion part, an evaluation on the possibility of creating fractures in the existing sexist dialect of mainstream media and establishing an alternative news dialect is evaluated.

Keywords: Human rights journalism, women-based journalism, feminist media studies, news, JİNHA.

Giriş

Kitle medyası geçmişte olduğu gibi günümüzde de var olan düzeni, toplumsal normları, kolektif inanç ve değerleri, egemen ideolojiyi yeniden üreterek muhafaza etmeyi sağlayan önemli bir araç işlevi görüyor. Medya bunu, gerçeği olduğu gibi yansıtarak değil, bilakis var olanlar içinden seçerek, seçtiklerini yeniden inşa ederek ya da biçimlendirerek ve nihayet bunları farklı araçlarla okuyucuya/izleyiciye sunarak yapıyor. Medyanın gerçekliği inşa ederek sunduğu araçlarından biri de haber. Haber metinleri aracılığıyla egemen toplumsal anlamlar kurulup yeniden üretiliyor. Haber üretimi esnasında toplumsal gerçeklik ve sorunlar *ideolojik seçme, kapalı metinler içine hapsetme, taraflılık* gibi eğilimler nedeniyle farklı biçimlerde temsil ediliyor (Tosun, 2007: 99). Bu durum haberin gerçeği değil gerçeğin çarpıtılmış ya da kurgulanmış halini aktardığı anlamına geliyor. Haber böylece, ontolojik olarak "insanın yeryüzünde varoluşundan kaynaklanan değerine ve kişilik bütünlüğüne yönelik bir ihlal metni" oluyor (Dursun, 2007:126). Bir habercilik türü olarak hak haberciliği tam da bu noktada ortaya çıkıyor ve egemenin değil insanın, sistemin değil madunun yanında ve lehine haber yapmayı amaç ediniyor.

Hak haberciliği pratiği, kurulu düzen tarafından bir biçimde madunlaştırılmış, ötekileştirilmiş, ayrımcılığa maruz kalmış insan gruplarına yönelik hak ihlallerine yer veriyor ve bu grupların medyada temsil edilme biçimlerini bir *karşı-üretim*le dönüştürmeyi amaçlıyor. Kadın hakları temelli ya da kadın odaklı habercilik de yaygın medyada kadınların temsil edilme ve kadınlığın inşa edilme biçimlerine karşı geliştirilmiş olan bir hak haberciliği türü. Zira haber, ataerkil düzen ve zihniyet yapılarına referansla iş görüyor ve bu haliyle son derece eril ve cinsiyetçi bir doğaya sahip.

Feminist medya eleştirisi, uzun zamandır bu alana eğilerek kadınların medya aracılığıyla ikincilleştirilmesini, değersizleştirilmesini, şeytanlaştırılmasını, görmezden gelinmesini teşhir ediyor. Türkiye'de de yapılan araştırmalarla,

kadının medyada temsil edilme biçimlerine dair dikkate değer bir külliyat oluşmuş durumda. Ancak var olan eril, cinsiyetçi haber dilinin bir alternatifini oluşturmak, bir karşı-anlatı aracılığıyla egemen dile meydan okumak konusunda daha sonra zikredeceğimiz birkaç örnek dışında henüz ciddi adımlar atılmış değil. Bu yönde bir hamle, Türkiye'nin Doğu'sundan, Kürt kadınlardan geldi ve haberin cinsiyetçi doğasını değiştirmeyi, kadınları erkek egemen düzenin kapatılmış kodları içinden çekip çıkarmayı amaç edinen bir kadın haber ajansı kuruldu. İşte bu çalışma kadın odaklı habercilik alanında bir ilk örnek olarak JİNHA'nın haber yapma tarzını söylem analizi yöntemiyle anlamayı ve anlatmayı amaçlıyor. Zira JİNHA, yaygın medya tarafından üretilen haber metinlerinin cinsiyetçi söylemine karşı kadın odaklı bir dil kurmaya çabalarken esasen yeni bir söylemsel repertuvar inşa ediyor. Dolayısıyla bu çalışma JİNHA'nın haberlerinin, yaygın medyanın ürettiği söylemlerden nerelerde farklılaştığına ve kadın odaklı bir haberin ne tür temel özellikleri olması gerektiğine eğiliyor; yer yer kadın temsili açısından yaygın medyayı anımsatan ve sorun teşkil edebilecek olan haber dilini eleştirmekten de sakınmıyor. Çalışmanın temel hedeflerinden biri de, JİNHA örneğinden hareketle kültürel çeşitliliklerin yarattığı farklı kadınlıklara (Kürt ve kadın olmak gibi) ve kimliklerin çok katmanlılığı nedeniyle ortaya çıkan çoklu ezilme biçimlerine dair feminizm içi bir sorgulamayı ve tartışmayı bir kez daha gündeme getirmek ve feminist eleştiriyi, yaygın medyada kadın temsiline bir de bu gözle bakmaya teşvik etmek.

İnsan Hakları Haberciliği

Bir haber yapma pratiği olarak insan hakları haberciliği, hak ihlâllerini görmezden gelmeyen, hak ihlâline uğrayan toplumsal aktörleri yani 'öteki'leri haber yapan, haber yaparken herhangi bir hak ihlâline yol açmayan bir habercilik türüdür (Alankuş, 2007: 22). Dolayısıyla yaygın medyanın haber yapmaya 'değer' görmediği, görmezden geldiği ya da ihmâl ettiği konu ve aktörleri görünür kılmaya, onlara aleniyet kazandırmaya yönelik bir girişimdir. Bu pratiğin ismiyle malûm iki temel uğrağı var: insan hakları bilgisi ve haber yapma bilgisi. İnsan hakları, on yedinci yüzyıl liberal doğal hukuk anlayışından başlayıp on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıl anayasacılık hareketlerinden ve yirminci yüzyıl sosyal devlet yapısından günümüze kadar gelmiş olan, temelde insanın yaşama, çalışma ve mülkiyet haklarını içeren; ancak insana pozitif hukuk tarafından tanınmamış, tanımlanmamış olan bir takım hakları ileri sürme imkânı da veren hukuki ve siyasi bir zemin oluşturuyor. Dolayısıyla insan hakları, insana hem kurulu bir hukuk düzeni içinde yer alan hakları hem de bu hak ve ilkelerin evrenselliği ölçüsünde henüz kurulu hukuk düzeni içinde açıkça ifade edilmemiş hak iddiası imkânlarını sunuyor. Bu haliyle de kurulu hukuk düzeniyle eleştirel bir ilişki içinde olan bir kavram çerçevesi olarak karşımıza çıkıyor (Köker, 2007:

56-57). İnsan haklarının kurulu düzenle olan bu eleştirel ilişkisi aslında ontolojik; bu özelliği sayesinde "hak verilmez alınır" şiarında açığa çıkan tabandan tavana bir basınç olanağını hep saklı tutuyor ve bu basıncı 'yukarı'ya süreğen biçimde uyguluyor.

Bir diğer temel uğrak olan haberse insan haklarından daha basit bir kavram ve pratik gibi görünse de çok daha karmaşık ve çetrefilli bir yapı arz ediyor. Her şeyden önce haber, çok güçlü bir ideolojik yeniden üretim aracı. Yeniden ürettiği ideoloji, pek tabii egemen ideoloji. Haliyle insan hakları meselesiyle göbekten bağlı. Çiler Dursun (2007) insan hakları ve haber arasındaki ilişkiyi anlatırken bu ikisi arasında hem bir "dolaylı ve örtük bağlantı"nın hem de "doğrudan ve açık bağlantı"nın bulunduğunu iddia ediyor. Haberin insan haklarıyla dolaylı bağlantısı, hayatlarını ve kendilerini temsil ettiği, gösterdiği insanların varoluşlarına ciddi bir müdahalede bulunmasından kaynaklanıyor. Haber insanları adlandırıyor, kategorize ediyor, sınıflandırıyor; hâlihazırdaki çerçevelerin içine sıkıştırarak onları 'iyi', 'kötü', 'köle', 'efendi', 'kurban' ya da 'fail' yapıyor. Dursun bu müdahalenin "örtük, belirsiz ve ele gelmesi zor" olduğunu iddia ediyor (2007: 106). Zira esasen yaratılan bu ikili karşıtlıkların temelinde, tüm siyasal, ekonomik ve toplumsal alanlara sirayet etmiş olan 'biz' ve 'onlar' tahayyülü yatıyor (Terzis, 2008: 145). Haberle insan hakları arasındaki açık bağlantıysa doğrudan insan haklarına ilişkin temsillerle bu haklara dair kavrayış ve algılarımızı oluşturuyor olması. Diğer bir ifadeyle habere bizâtihi insan haklarının konu edilmesi. İnsanların doğuştan gelen hakları ve tarih boyunca şekillenmiş olan evrensel ve temel haklarıyla ilgili haber metinleri Dursun'a göre nitelik, yön ve sonuçları bakımından son derece sorunlu. Neyse ki haberin bu özelliği, açık, belirgin ve kolay tespit edilebilir bir sorun.

Daha önce de değindiğim gibi, haberin çok temel, yapısal bir sorunu var: var olan güç/iktidar ilişkilerini, egemen ideolojiyi, hâkim normları etkili bir biçimde yeniden üretmeye *adanmışlığı*. Haber bu haliyle "emekçi sınıfı kapitalist karşısında, kadını erkek karşısında, Doğu(lu)yu Batı(lı) karşısında, çeşitli etniklikleri hâkim etniklikler karşısında tâbi ve tâli" kılıyor (Dursun, 2007: 105). Yukarıda da bahsettiğim 'biz' ve 'onlar' ikiliği, belki de en kaba haliyle etnik farklılıklar söz konusu olduğunda açığa çıkıyor. 'Onlar', 'biz'in bütünlüğüne birer tehdit unsuru teşkil eden gayri-medeni insan toplulukları olarak kodlanıyor; haber metinlerinde ya görmezden geliniyor ya da kriminalize ediliyorlar (Terzis, 2008: 144). Biz de dünyayı ve çevremizi anlamlandırmak için haberin sunduğu anlam çerçevelerinden yararlanıyor; büyük ölçüde onun 'görünür' ve 'idrak edilebilir' addettiklerini yine onun inşa ettiği haliyle görüyor ve idrak ediyoruz. Peki haber, yarattığı anlam çerçevelerini nereden devşiriyor? Nasıl bir yapıyla karşı karşıyayız ki aslında toplumun büyük kesimini oluşturan gruplar

haber metinlerinde tâbi ve tâli kılınabiliyor? Hangi düzen ve işleyiş *bazıları*nı görünmez ve idrak edilemez kılıyor? Kapitalizmin günümüzde aldığı biçim, üretim-tüketim ilişkilerinin yanı sıra egemen ideolojiyi doğallaştırma işleviyle de medya yapıları, pratikleri ve içeriklerine, haber yapma süreçleri ve tarzlarına doğrudan etki ediyor. Medya sektöründeki tekelleşme, medya patronlarının iktidar ve egemen kurumlarla ve hakim ideolojiyle kurdukları ilişki, medyanın özerkliğini(!) zayıflatıyor; dolayısıyla daha baştan insanların doğru haber alma hakkı ihlâl ediliyor. Bu sistemde 'büyük' ve 'güçlü' medya organları için hak ihlâlleri haber değeri taşımıyor; yoksullar, kadınlar, çocuklar, eşcinseller, özcesi tüm madunlar gerektiği biçim ve ölçüde temsil edilmiyor; gösterilmiyor. Gösterildiklerindeyse yanlış ya da eksik temsil edilerek madunlukları muhafaza edilip perçinleniyor.

Yaygın medyanın günümüzde aldığı biçim, aslında uzun yıllardır gerek akademik gerekse politik ilginin bu alana kanalize edilmesine ve nihayetinde akademik çalışmaların açığa çıkardığı sorunlar ışığında bu yapıyı değiştirmeye yönelik uluslararası düzlemde politik önlemler, kararlar alınmasına yol açtı. Örneğin, Birleşmiş Milletler 1978 yılında medyanın insan hakları alanında üstlenmesi gereken rol ve işlevleri belirlerken insan hak ve özgürlüklerinin dünyada barışın güçlendirilmesi için büyük önem taşıdığını, bu hak ve özgürlüklerden birinin de insanların haber kaynağını seçme özgürlüğü ve haber alma hakkı olduğunu, ırkçılık, ayrımcılık ve savaş kışkırtıcılığının önlenmesi için kitle iletişim araçlarının seslerini duyurma imkânı bulamayan dezavantajlı grupları görünür/duyulur kılmasının elzem olduğunu, gazetecilerin ve medya mensuplarının bu ilkeler doğrultusunda mesleklerini icra edebilmeleri için gerekli şartların güvence altına alınması gerektiğini vurguladı (Tosun, 2007: 91). Bu tarz uluslararası mekanizmalar ve elbette sivil toplum örgütlerinin yürüttüğü mücadeleler sonucunda ortaya çıkan basınç, günümüzde tüm dünyada medyanın insan hakları ihlallerine görece daha duyarlı bir tutum geliştirmesini sağlamış olsa da insan hakları medya tarafından halen büyük ölçüde siyasal ve sivil haklarla sınırlı olarak anlaşılıyor ve bu da beraberinde medyanın yoksulluk, eşitsizlik, sosyal-ekonomik ayrımcılık gibi meseleleri haberleştirirken insanların ekonomik, sosyal ve kültürel hakları boyutuna kör kalmasına neden oluyor (*The ICHRP*, 2002). Aslında insan haklarına dayalı bir habercilik anlayışı, var olan düzen içerisinden geliştirilen iyileştirme mekanizmaları aracılığıyla siyasal ve sivil hakların sunduğu çerçeveyle sınırlı kalmaya mahkûm gibi görünüyor. Ekonomik ve sosyal eşitsizliğe vurgu yapan, onu tüm yönleriyle görünür kılan bir hak haberciliği çerçevesinin sahiplenilmesi, var olan düzene muhalif medya gruplarının dışında mümkün görünmüyor. Zira bu, mevcut ekonomik-toplumsal sistemin ürettiği eşitsizliklerin topyekûn bir reddini gerektiriyor. Hak

haberciliğini 'hâkim' medyada *hâkim kılmak* bu tarz *makro* nedenlerle zor olsa da yaygın medyada insan odaklı bir habercilik kültürünü yaygınlaştırmanın olanağı güçlü bir şekilde mevcut. Medya etiği üzerine yapılan çalışmalar tam da böylesi bir amaca hizmet ediyor. Tehranian (2002), medya etiğinin temelde dört ilke çerçevesinde işleyebileceğinden bahsediyor. Bunları iktidardan ve onun sansür ve baskılarından bağımsız olarak iş görebilmek, halkı doğru bilgilendirme konusunda profesyonel bir tutum benimsemek, insan haklarına ve değerine saygılı dürüst ve adil haber yapmak, ifade özgürlüğü, bağımsız bilgi akışı, medyaya ve bilgiye eşit erişim, farklılık, çoğulculuk, şeffaflık gibi demokratik değerleri geliştirmek olarak özetliyor (2002: 72). Dursun ise habere konu olan her şeyin insanla ve insan hakkıyla zaten içsel olarak bağlantılı olduğunun haber üreticileri tarafından fark edilmesi gerektiğini ve haberciliğin var olan mesleki kodlarının sorgulanarak 'doğal ve normal' addedilen haber yapma biçimlerinin dönüştürülmesi yönünde bir iradenin olması gerektiğini belirtiyor (2007: 108). Elbette haberi 'liberal' bir bakış açısıyla *olanı olduğu gibi aktaran, gerçeği yansıtan* bir araç olarak görüyorsak bu körlük, dönüştürücü bir hamleyi afakî kılacaktır. Ancak ve ancak gerçeğin habercinin elinde *yeniden kurulduğuna* ya da habercinin ideolojik, toplumsal, sınıfsal, etnik, kültürel, cinsel vb. pozisyonuna göre gerçeği belli bir yönde *çarpıttığına* dair eleştirel bir ön kabulden hareket edersek bir müdahale imkânı doğar.

Peki haber insan haklarını nasıl ihlâl eder? Haber hangi biçimsel ve söylemsel özellikleri aracılığıyla gerçeği çarpıtır ya da yeniden kurar? İşte bu mekanizmaları açığa çıkarmadan hak haberciliğinin temel saiklerinden bahsetmek mümkün görünmüyor. Zira hak haberciliği, kendini tam da hak ihlâli yapan haber metinlerinin değillemesi üzerinden kurar -ancak elbette bu çerçevede sıkışıp kalmaz-. Öncelikle haber, günümüzde neredeyse *tabiatı gereği* olumsuzdur. Çünkü içinde kan, gözyaşı, şiddet, acı bulunan haberlerin daha 'değerli' olduğuna, daha fazla ilgi çektiğine dair bir meslekî uzlaşı söz konusudur. Dursun, ironik bir biçimde, bu tür haberlerin konusu olan insanlara daha az değer verildiğini söyler. Üçüncü sayfa haberlerinden örnekler vererek bu savını güçlendirir:

> Ayrı olduğu eşi tarafından öldürülen kadının boylu boyunca kanlar içindeki fotoğrafı haberde yer alır ama erkeğin fotoğrafına küçük bir portre çerçevesinde yer verilir. Tecavüze uğrayan kadının eski günlerinden kalma güzel ve çoğunlukla da dekolte kıyafetli bir görüntüsü verilir, ama tecavüz edenin görüntüsü mozaiklenerek veya uzaktan çekimle belirgin olmayan bir siluet olarak verilir. Çocuk yuvasında dayak yiyen çocukların toplu görüntüsü net biçimde verilir ancak dayakçı sorumlular silikleştirilir. Genel olarak kurbanın öne çıkarıldığı, failin ise geriye çekildiği, dolayısıyla onun sorumluluğunun

da olayın vahametine nazaran geriye çekildiği bir habercilik yaygın olarak karşımıza çıkmaktadır (2007: 114).

Dursun'a göre yaygın haber anlayışının bir başka yapısal sorunu kişileri birbirinden *farklılaştıran* özellikleri öne çıkararak bu farklılıkları önemli ve ilginç hale getirerek insanların değerce eşitliği ilkesini çiğnemesidir. Haberde insanları birbirlerinden farklılaştıran özellikler birbirlerinin yaşam alanına ve varoluşuna bir tehditmiş gibi sunulur. Böylece, iyi ve kötü arasındaki, biz ile onlar arasındaki ayrım kurulur yahut korunur. Bu teamülle haber okuru, anlatılan olayın taraflarından biriyle özdeşleşmeye, taraf tutmaya çağrılır (2007: 115). Haber iyi niyetli bir biçimde herhangi bir hak ihlâlini konu edindiğinde dahi onu cisimleştirerek bir 'olabilirlik, normallik, doğallaştırma' mekanizmasını harekete geçirir. Durumun insan hakları açısından sorunlu ve dolayısıyla yasadışı olduğuna dair bir vurgu yapmaz. Bazen de haberin kurucu sözü ve omurgası haber metinlerinin sonunda rastladığımız 'saygın kaynaklara' dayandırılır. Saygın kaynak, Hall ve meslekdaşları tarafından kavramsallaştırılmış olup uzman ya da kurumsal bir temsiliyet konumunda olan ve görüşlerine başvurulan kişilere verilen isimdir. Bu teknik, görüşüne başvurulan kişilere konuya dair ilk tanımları oluşturma, çerçeveyi kurma ve son sözü söyleyerek konunun çerçevesini bütünüyle kapatma yetkisi vermesi bakımından sakıncalıdır (Dursun, 2007: 118). Çünkü bu çerçeveler bir kez oluşturulunca daha sonra ortaya çıkan benzer olaylara da uyarlanır ve bir süreklilik kazanır. Haberin başka bir özelliği, bir olayın ilgi çekici yahut şaşkınlık uyandırıcı yanları öne çıkarılarak bağlamından yalıtık bir biçimde aktarılmasıdır. Yaşanan olayın toplumsal bağlama oturtulmaması, beraberinde olaya neden olan koşulların sorgulanmamasını ve tartışmaya açılmamasını getirir. Özetle haber, var olan toplum yapısı içindeki egemen normlar ve kültürel kodlamaları verili kabul ederek olay ve olguları bu perspektifle aktarır; egemenin yanında konum alır (İnal, 1995: 122-128).

İşte hak haberciliği, gerek bir *sektör* olarak gerekse gerçekliği temsil/inşa eden bir *araç* olarak medyanın yapısının üretim ilişkilerinden, ideoloji ve iktidardan bağımsız düşünülemez olduğunu unutmadan, 'nesnellik, tarafsızlık, şeffaflık' gibi *masum* sözcüklere yaslanmak yerine, medyanın temelde güç/iktidar sahibi kurum ve kuruluşların ürettiği durum tanımlarını kullanarak bir meşruiyet zemini ve rıza vasatı yarattığını görerek onun sistemle uzlaşıyı ve düzene itaati öven yapısal yanlılığının farkında olmak ve bunu ezilenler, madunlar, hakları ihlâl edilenler lehine dönüştürmeye çalışmak olarak özetlenebilir. Var olan düzen içinden o düzeni dönüştürmeye yönelik hamle yapmak zor olsa da bunu başaranlar mevcut. *The Inter Press Service (IPS http://www.ips.org/institutional/)*, dünya genelinde 1964 yılından beri hak haberciliği yapan köklü bir örnek. Türkiye'deyse hak haberciliği pratiği, 2003 yılında başlayan Bağımsız

Gazetecilik ve Medya Özgürlüğü İzleme ve Haber Ağı projesi kapsamında *www.bianet.org* tarafından yürütülüyor. Bianet yaygın ve yerel medyada hak haberciliğinin gelişimi ve uygulanır hale gelmesi için kamusal duyarlılık oluşturmayı hedefliyor ve kadın, insan ve çocuk haklarının korunması ve hayata geçirilmesine yönelik haberleriyle, yayınlarıyla, yürüttüğü kampanyalarla Türkiye'de bu alanı güçlendirmeye çalışıyor.

Kadın Odaklı Habercilik

Kadın odaklı habercilik, kadınların maruz kaldığı hak ihlallerini takip eden, kadın hakları konusunda bilgilendirici ve kadınları güçlendirici olan, her haberin kadınlar lehine siyasalara ve dönüşümlere öncülük edebilecek biçimde kurgulanması ilkesinden hareketle habere mevcut cinsiyetçi yapısı içinden müdahalede bulunmayı amaçlayan bir pratik. Kadın odaklı habercilik, temelde haberin *eril bir tür* olduğunu ön kabul olarak alıyor zira dilin kendisinin -Lacancı bir bakış açısından hareketle- fallusmerkezli olduğunu,[1] yani dil vasıtasıyla kadın kimliğinin standartlaştırılarak erkeğin -sözde- cinsel üstünlüğü dolayımıyla tanımlanıp konumlandırıldığını, böylelikle kadınlar üzerinde eril bir iktidar kurulduğunu varsayıyor (Alankuş, 2007: 26-30). Dolayısıyla haber, "konusuyla, kaynağıyla, diliyle, görüntüsüyle ve -çoğunlukla- editörleriyle erkek" bir metin olarak karşımıza çıkıyor (Mater ve Çalışlar, 2007: 167).

Kadın odaklı habercilik, yaygın medyanın kadını, kadın haklarını ve kadınlığı temsil stratejilerinin içine sızarak dönüştürmeye ya da bu stratejileri yerinden etmeye yönelik bir çaba. Hak ihlalleri sorununu, *beyaz, orta sınıf, erkek ve heteroseksüel* medya tarafından görmezden gelinen, yanlış yahut eksik temsil edilen, 'öteki'leştirilen kadınlardan hareketle görünür kılmayı ve mas etmeyi amaçlıyor. Kadın odaklı haberciliğin üzerine düşünüp çıkış noktası aradığı pek çok soru/sorun var. Örneğin kadınlar, yaygın medyada maruz kaldıkları hak ihlalleri nedeniyle haber olduklarında, yani taciz, tecavüz ya da şiddete maruz kaldıklarında bile gerçeğin temsil ediliş biçimi nedeniyle bir kez daha hak ihlaline maruz kalıyor (Alankuş, 2007b: 36). Bu ihlâl, kadının maruz kaldığı şiddet fiilinin doğallaştırılarak, meşrulaştırılarak aktarımıyla gerçekleşiyor. Bir yandan da aslında yaygın medyada kadınların yanlış/sorunlu temsil edilmesi, iyi ihtimallerden biri! Gaye Tuchman'ın sembolik yok edilme olarak kavramsallaştırdığı durum, medyanın kadınları görmezden gelmesi, yani temsil dahi etmemesi anlamına geliyor (1978: 8). Bir başka sorun, medya sektöründeki kadın çalışanların niceliği ve statülerinin medyanın cinsiyetçi yapısının altını ne ölçüde oyabileceği. Tüm bu sorun alanları etrafında şekillenen tartışma izlekleri, medyanın kadınları temsil rejimini dönüştürmeye yönelik stratejik ve pratik hamlelere önayak oluyor.

Medya ve kadın ilişkisi, özellikle 1970'lerden beri feminist merakın konusu olageldi. Betty Friedan daha 1963 yılında *The Feminine Mystique*'i yazdığında, idealize edilen ev kadınlığı ve anneliğin kıskacında sıkışıp kalan kadınlar için çetin bir mücadele alanı olarak medyayı işaret etmişti. Bu tarihten itibaren medyada kadınların temsili, çağdaş feminizmin temel bir mücadele ve müdahale alanı olageldi. Dolayısıyla kadın hareketi yalnızca eşit haklar ve fırsatlar konusunda mücadele etmekle kalmadı; kadınlığa dair tanımlarla ilgili de simgesel bir mücadeleye girişti (van Zoonen, 1994: 11-12). Örneğin, eşitlikçi feministler medyanın geleneksel kültürün kadınlara yüklediği kapatılmış anlamlara başvurarak onları yalnızca *mazbut ev kadını* olarak *eksik* temsil ettiğini, bu durumun önüne geçmek için daha fazla kadının medya sektöründe istihdam edilmesi gerektiğini politik bir talep olarak sundular. Bu talep, daha çok kadının medya sektöründe çalışmasıyla medyaya içkin olan cinsiyetçiliğin ortadan kalkacağı yönünde bir umuttan doğdu. Ancak sektörde çalışmaya başlayan kadınlar bu kez de cinsiyetçi işbölümü nedeniyle karar ve yönetim mekanizmalarında yer alamıyor; yükselmeye kalktıklarında cam tavanlara çarpıyorlardı. Yapılan araştırmalar 2000'li yıllarla birlikte medyada kadın gazeteci-yayıncı oranının yüzde 40'a yaklaştığını gösteriyor; ancak kadınlar daha çok eğitim, sağlık ve kültür sayfalarında, reklam ve ilan servislerinde görevlendiriliyor; politik-ekonomik programlar değil sohbet programları yapıyor. Bu tablo, sektörde kadın çalışanların artışına rağmen cinsiyetçi işbölümünün devam ettiğini gösteriyor. Dolayısıyla eşitlikçi feministlerin öngörüsü boşa çıkmış olurken farklılıkçı feministlerin, ataerkil kapitalist iktidarın kadınları değişik biçimlerde kamusal alana dâhil etse de var olan cinsiyet rejimini muhafaza etmeye, kadınları dışlamaya yönelik strateji ve taktikler üretmeye devam edeceğine dair öngörüsüyse doğrulanıyor (Köker, 2007: 119-129). Medyada çalışan kadın sayısının artmasıyla medyanın cinsiyetçi yapısının dönüşmeme nedenlerine dair farklı yorumlar da var. Örneğin Creedon medya sektöründeki iş rutinleri ve normlarının kadın habercileri alternatif bir tutuma başvuramayacak kadar uyuma zorladığını ve zamanla kadınların da bu normları rasyonalize ederek içselleştirdiğini söylüyor (1993 aktaran Geertsema, 2009: 151). Kadınların bu erkek egemen sektörde tutunabilmek için bir *strateji* olarak cinsiyetçi dil ve sistemi yeniden ürettiğini söyleyenler de var (Djerf-Pierre, 2007: 98). Mitchell (2004) ise, kadın üretimi kavramıyla feminist üretim kavramını birbirinden ayırmamız gerektiğinden bahsediyor. Kadınların dâhil olduğu her üretim, feminist bir üretim olmuyor; zira feminist üretim, ataerkil tahakküme direnmek için kültürün politize edilmesiyle gerçekleşiyor (2004: 162-163). Medyadaki kadınların konumunu tartışırken aslında bu açıklamaların hepsini bir arada düşünmek ve yaygın medyaya ve kadınlara alternatif bir habercilik örneği sunarak var olan habercilik kültürünü dönüştürmek gerekiyor. Ancak

dönüştürücü hamleleri yapmanın ilk adımı, yaygın medyanın haber odalarında üretilen haberlerin cinsiyetçi içeriğini açığa çıkarmaktan geçiyor.

Sembolik Yok Edilme

Küresel Medya İzleme Projesi[2] (GMMP)'nin dünya genelinde kadınların medyadaki temsiline dair yayınladığı araştırma raporuna göre, 2010 yılı itibariyle tüm dünyadaki medyada kadınların haber konusu olarak görünme oranı yüzde 24.[3] Bu oranın anlamı, kadınların medya aracılığıyla gündelik hayat ve kamusal alanda görmezden gelinerek sembolik olarak yok edildiği, birbirlerinden haberdar olma ve kendilerini ifade etme yönündense iletişim haklarının ihlal edildiğidir (Köker, 2007: 138).

"Kadınların tüm dünyada medyadaki en önemli imgesi, imgesizliğidir" diyor Gallagher (1981: 72). Gerçekten de kadınlar haberlerin bazı alanlarında hiç yer almazlar; örneğin sanayicilere, memurlara, doktorlara ilişkin haberlere baktığımızda kullanılan görsellerin daha çok erkek fotoğrafı olduğunu görürüz. Görüşlerine başvurdukları uzman kişilere baktığımızda da çoğunun erkek olduğu ortaya çıkıyor. Bu durum görece doğallaştırılmış bir haber yapma pratiği gibi görünüyor. Luthra, bunu modernlikle gelenek arasındaki dikotomiyle açıklıyor. Şöyle ki; kadın ezelden beri geleneğin cisimleşmiş haliyken kitle medyası modernliğin cisimleşmiş halidir. Dolayısıyla kadınların medyadaki yokluğu, onların kavramsal olarak moderniteden dışlanmalarıyla ilgilidir (1995:16 aktaran Geertsema, 2009: 155).

Kadınların medyadaki yokluğuyla ilgili en vahim durum, medyanın kadın örgütlülüğüne, kadın mücadelesine, feminizme olan *kasıtlı* körlüğü. Medya çalışanlarının feminizm algısı üzerine Avustralya'da yapılan bir araştırma bu kasıtlı körlüğün nedenlerine dair son derece açıklayıcı fikirler sunuyor; feminizm ya da feminist sözcüğü, özellikle ikinci dalga feminist hareketin ortaya çıkışından itibaren 'korkutucu sözcükler' olarak görülüyor. Bunun temel nedenlerinden biri feminizmin bu dönemde politik bir hareket olarak politik taleplerle ve politik bir tavırla iş görmeye başlaması. Bu politikleşmenin popüler kültürdeki duygusal karşılığı ise 'korkutucu' oluyor. Araştırmada haber üreticilerinin feminizm algısının temelde popüler muhayyiledeki stereotiplere dayandığı gözlemlenmiş. Habercilerin çoğu feministleri psikolojik *problemleri olan, fevri, agresif, uçuk* kadınlar olarak algılarken, özellikle kadın habercilerin feminizmi ya da feminist bakışı gazetecilik için gerekli bir özellik olarak görmediği tespit edilmiş (North, 2009: 739-755).

Özne Olamayan 'Kurban' Kadınlar

Kadınlar sorunlarıyla haber olma şansını haiz olduklarındaysa haberde

kullanılan dil gizli ya da açıktan bir cinsiyetçilik içeriyor. Cinsiyetçiliğin açık versiyonu sözcük seçimlerinde izlenebilirken örtük versiyonu cümlelerin edilgen kurulumu ve böylelikle kadınların 'edilgen cümlelerin belirsiz failleri' olarak özne olma hallerinin ortadan kaldırılması şeklinde zuhur ediyor. Kadınlar haberlerde mağdur ve kurban olarak sunulduklarında onlara uygulanan saldırı ve şiddet biçimleri estetize edilerek normalleştiriliyor. Şiddete uğrayan kadının fotoğrafı olduğu gibi yayımlanarak pornografiye varan sunum biçimlerine kapı aralanırken kadınların özel hayatlarına, mesleklerine, gündelik yaşamlarına dair ayrıntılar verilerek kişilik hakları zedeleniyor (Köker, 2007: 139-140). Kadının kurban olarak resmedildiği haberlerdeki yoğun duygu sömürüsü aracılığıyla asıl resmedilense kadının *çaresizliği, zavallılığı* oluyor ve kimi zaman bu resim, kadının başına gelenleri 'hak ettiği'ne dair imaları içeriyor (Tanrıöver, 2007: 159). Kadının şiddete maruz kalma nedenleri haber metninde tek tek sıralanıyor; nedensellik ilişkisi içinde verilen haber, kadına uygulanan şiddet eylemini gerekçelendirmiş oluyor. Kadınların birer kurban olarak resmedildiği şiddet haberlerinin üçüncü sayfadaki yeri dahi, erkek şiddetinin ataerkil yapıyla alakalı olmayan kişisel bir sorun olarak algılandığı, özel olanın politik olarak görülmediği bir toplumsal körlüğe işaret ediyor. Bir başka önemli nokta, kadına yönelik şiddet haberlerinin büyük çoğunluğunun öldürme eylemini içermesi. Bunun nedeniyse, öldürmenin diğer şiddet türlerinden daha fazla gerçekleşmesi değil, dayak ve cinsel taciz gibi daha yaygın -ya da psikolojik ve ekonomik şiddet gibi görünmez- şiddet türlerinin *olağan* meseleler olarak algılanması (Gencel-Bek ve Binark, 2000: 12).

Geleneksel Rolleri Çerçevesinde Özne Olabilen(!) Kadınlar

Kadınların medyada birer özne olarak görünür olması, ancak ve ancak onların toplumsal normlar ya da geleneksel kodlar tarafından şekillendirilmiş kalıpların içerisinde hareket etmeleriyle mümkün oluyor. Kadına *fedakâr* anne ya da *iyi eş* kimliğiyle haberin öznesi olma kapıları sonuna kadar açık. Öyle ki bir iş kadını ya da siyasi bir figür olarak kadın haber olduğunda dahi metinde onun ne kadar özverili bir anne ve fedakâr bir ev kadını olduğu yönündeki özelliklerine değinilmeden geçilmiyor. Bu tarz haberler, aslında kamusal alandaki statüleri ve konumları ne olursa olsun, kadınların her şeyden önce iyi birer eş ve anne olmalarının gerekliliğine dair kuvvetli bir mesaj içeriyor (Uğur Tanrıöver, 2007: 157). Haberlerde meslek sahibi kadınların geleneksel kadınlık kategorilerine uygunluğunun yanı sıra, erkek zihniyetin arzuladığı 'ideal' kadınlık kategorileri de devreye giriyor. Habere konu olan başarılı kadının vücudu formda, saçları dolgun olmalı, kadın çalışkan, girişken, otoriter, titiz ama aynı zamanda bakımlı, özenli, göz alıcı ve sevgi dolu olmalı. Başarılı olmak için çok ama çok çalışmalı ama aslında çok çalışmak da yetmez, kadın erkeğin/kocasının desteğini arkasına

almalı, her daim erkekten bir adım geride olduğunu kanıksamalı, yaşamının merkezine erkeğini memnun etmeyi koymalı ki başarılı olsun (Gencel-Bek ve Binark, 2000: 14-15).

Eril Bakışın Haz 'Malzemeleri'

Kadınların cinsel kimlikleri ve bedenleri ön plâna çıkarılarak gazetelerin arka sayfalarında erkek okura, eril fantazi dünyasına seyirlik malzeme olarak sunuluyor. Böylece medya aracılığıyla kurulan kadın kimlikleri, erkek egemen söylemlerce tanımlanan bir cinsellikle örtüşür hale geliyor. Bu söylem "kadını pasif, kolayca el konulabilir, hükmedilir, parçalarına ayrılıp çeşitli amaçlar için kullanılabilir seyirlik bir cinsel haz nesnesi"ne dönüştürüyor (Saktanber, 2010: 189). Elbette kadının cinsel nesne olarak sunumu, beraberinde bir *ideal* beden ve güzellik anlayışını da getiriyor. Medya, sunduğu kadın bedenleri aracılığıyla egemen güzellik kalıbını yaratıyor; sonra da kadınlara bu kalıba erişebilmeleri için yapmaları gereken diyet ve egzersiz programlarını, bakım paketlerini sunarak kozmetik-diyet-bakım endüstrisiyle işbirliği yapıyor (Tanrıöver, 2007: 159). Böylece kadın, hem erkek bakışı tarafından *tüketilen* hem de erkek bakışına *layık* olabilmek için *tüketen* bir varlık olarak sunuluyor (Gencel-Bek ve Binark, 2000: 9).

Medyada Kadının *Temsil* Sorunu ve Direniş Noktaları

Kadınların medyada sunuluş biçimlerine, temsil kavramı aracılığıyla baktığımızda yukarıdaki hak ihlâlleri tablosuyla karşı karşıya kalıyoruz. Bu tabloda medya sektörünün var olan toplumsal sistem ve değerlerinin taşıyıcısı ve sözcüsü olarak kadınlar aleyhine rol oynadığı aşikâr. Dahası, temsiller asla tek başlarına iş görmüyor, medya içeriklerinde kalmıyor; aynı zamanda bizi bir müzakereye davet ediyor ve dünyaya bakışımızı biçimlendiriyor. Gerçekliğin yanlış/eksik/sorunlu temsili, gerçek hayatta bu yanlış/eksik/sorunlu temsillerin öngördüğü kalıplara girme çabasını da beraberinde getiriyor. Dolayısıyla bahsettiğimiz tek taraflı bir gerçeği *sorunlu* biçimde aktarma pratiği değil aktarılan gerçeğin, toplumsal hayatın gerçekliğine de uyarlanma çabasıyla birlikte, kolektif tasavvurun oluşmasına katkı sunan bir *inşa süreci*. Medyada temsil edilen *makbûl* annelik/eşlik konumlarının dışında kalan kadınlar gerçek hayatta da dışlanıyor, ayrımcılığa maruz kalıyor örneğin, ya da 'arka sayfa güzellerinin' bedensel özelliklerine sahip olmayan kadınlar, kendi hayatlarında bedenlerine dair pek çok tacizkâr yorumla karşılaşıyor, üstelik kendilerini gerçekten *uygunsuz* hissediyorlar. Dolayısıyla medyanın temsil özelliğine *kaynak* ile *alıcı* arasındaki *karşılıklı* bir *ilişki* olarak baktığımızda, yaygın medyadaki mevcut kadın temsilinin ideolojik boyutları ve kadınlar açısından arz ettiği tehlikeler daha da alenileşiyor.

Feminist medya çalışmaları yapanlar, 1970'lerden beri kadın ve medya ilişkisine dair bu ürkütücü tabloyu gözler önüne sererken sivil toplum alanındaki kadınlar da elbette boş durmuyor. Medyayı izliyorlar, toplumsal cinsiyete duyarlı gazetecilerin yetişmesi için eğitimler düzenliyor, kılavuz kitapçıklar hazırlıyorlar (Minic, t.y.: 289).[4] Uluslararası anlaşmalar ve toplantılarda kadın ve medya ilişkisine dair ülkeleri bağlayıcı kararlar alınıyor, tüm dünyada medyadaki cinsiyetçiliği izleyip ifşa etme girişimleri gerçekleştiriliyor. Örneğin, 1995'de Pekin'de yapılan 4. Dünya Kadın Konferansında kadın ve medya ilişkisine dair medyada kadınların karar alma ve kendilerini ifade etme konumlarına katılımı ve ulaşabilirliğinin artırılması ve cinsiyetçi-sterotipik olmayan biçimlerde temsil edilmesinin sağlanması yönünde kararlar alındı (KSGM, 2008). Beş yıllık aralıklarla hayata geçirilen Pekin+5, Pekin+10 ve Pekin+15 konferansları sonrasında yayınlanan siyasi deklarasyonlarda kazanımlar ve eksiklikler dile getirildi. Yanı sıra *Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)*, cinsiyetçilikle mücadele için uluslararası düzeydeki tek yasal doküman ve bu dokümanda kadın ve medya ilişkisine uyarlanabilecek bağlayıcı kararlar var. Anlaşma, her iki cinsten birinin aşağılığı veya üstünlüğü fikrinin ortadan kaldırılmasını, kadın ve erkeğin kalıplaşmış rollerine dayalı önyargıların yok edilmesi için çalışmalar yürütülmesini salık veriyor. *Küresel Medya İzleme Projesi*yse (GMMP), 1995 yılından beri tüm dünyadaki medyada kadınların nasıl temsil edildiğini izleyip beş yılda bir raporlaştırıyor. Bu raporları *www.whomakesthenews.org* sitesinden yayınlıyor. 1978 yılında bir UNESCO girişimi olarak *Inter Press Service (IPS)* bünyesinde kurulan ve 1991 yılında bağımsız bir haber ağı olan *Women's Feature Service (WFS, www.wfsnews.org)*, dünya genelinde kadın odaklı habercilik yapan önemli ve köklü organizasyonlardan. 2000 yılında kurulan *Women's eNews (http://womensenews.org/)* da kadın odaklı habercilik yapan bir başka uluslararası örnek. Ve elbette Türkiye'de de hem resmî hem de sivil toplum düzeyinde bu girişimlere katılım söz konusu. Türkiye hükümeti Pekin Deklarasyonu ve Eylem Plânı'nı kabul etmiş durumda, 1985'den beri CEDAW'a taraf. Ancak devletin taraf olduğu resmî sözleşme ve eylem plânları çoğunlukla bürokratik ve yer yer göstermelik bir özellik sergiliyor. Bu idare-i maslahat tavrının doğurduğu etkisizlik ise sivil toplumdan, Türkiyeli kadın hareketi bileşenlerinden gelen etkili hamlelerle ikâme ediliyor. Örneğin Uçan Süpürge Kadın Haber Sitesi (*www.ucansupurge.org*), 2003'te "Yerel Kadın Muhabirler Ağı" projesini gerçekleştirdi. Proje aracılığıyla gönüllü kadınlara haber toplama ve yazma teknikleri, yerel gündemi izleme ve haberleştirme ve kadın haberciliği konularında eğitimler verildi. 2006 yılındaysa 23 kadın örgütünün desteğiyle medyadaki cinsiyetçiliği izleyip ifşa etmek, medyanın hem üretim süreçlerinde hem de ürünleri aracılığıyla neden olduğu hak ihlallerine dikkat çekmek üzere *Kadınların Medya İzleme Grubu (MEDİZ)*

kuruldu. MEDİZ 2008 yılı boyunca yürüttüğü "Medyada Cinsiyetçiliğe Son!" kampanyası kapsamında haberde kadınların insan haklarının ihlalini önlemeye ve medyanın cinsiyetçi yapısına son vermeye yönelik toplantılar, seminerler düzenledi. Bu toplantılarda medyada kadının insan hakları ihlallerini teşhir etmek ve kadınların cinsiyetlerinden ötürü ayrımcılığa uğramadıkları bir medya oluşturmak, kadınların kurban, zavallı, mağdur, cinsel nesne, kutsal ana, namus simgesi gibi geleneksel roller çerçevesinde erkeklere bağımlı sunulmasını engellemek, magazin ve 3. sayfa gibi alanların dışında kalan siyaset, ekonomi, uluslararası ilişkiler gibi alanlarda kadınların yok sayılmasına son vermek, kadının medyada çeşitli becerileriyle, uzmanlıklarıyla ve başka yönleriyle dengeli biçimde temsil edilmesini teşvik etmek, neredeyse tamamen erkeklerin egemen oldukları yönetim kadroları ve 'köşe'lerde kadınlara yer açmak, tüm muhataplarla birlikte müzakere edilmiş cinsiyetçi olmayan bir medya etiği oluşturmak yönünde kararlar alındı (MEDİZ, 2008: 13).

Hangi Kadın?

Yukarıda bahsettiğim tüm bu uluslararası ve ulusal direniş uğrakları, kadınların alternatif bir medya dili ve içeriği yaratmak için çok çeşitli biçimlerde harekete geçtiklerini gösteriyor. Elbette 1970'lerden beri medya ve kadın ilişkisi üzerinden seyreden akademik tartışmalar ve çalışmalar, bu alanda kaydedilen ilerlemenin ve bugün gelinen noktanın en önemli kaynağı. Ancak bahsi geçen teorik ve pratik katkılarla şekillenmiş olan bu tablonun bütününde temel bir eksiklik göze çarpıyor. Daha çok liberal feminist paradigmadan beslenen eleştirel feminist medya çalışmalarında zikredilen 'kadın', etnisite ve sınıf gibi belirleyenlerden bağımsız beyaz, orta sınıf, yekpare bir bütünlük teşkil eden bir cinsiyet kategorisi olarak varsayılıyor (Watkins ve Emerson, 2000: 155). Hâlbuki feminist araştırmalar bize gösterdi ki, *farklı* kadınlıklar ve *farklı* eşitsizlik biçimleri de mevcut. Bazen cinsiyet ve ırk, bazen cinsiyet, ırk ve sınıf, bazen cinsiyet, ırk, sınıf ve cinsel yönelimin kesişmesi, ortaya çoklu ezilme biçimlerini ve eşitsizlikleri açığa çıkarıyor. Bu eşitsizliklere karşı direniş biçimleri de tıpkı tahakküm mekanizmaları gibi çeşitli oluyor. Kesişimsellik kavramını ortaya atan ve yüzümüzü farklı ezilme biçimlerine ve çok katmanlı kimliklere çevirmemizi sağlayan Crenshaw'a göre tahakküm yapılarına kesişimsellik perspektifiyle bakmanın önemli politik ve kavramsal zorlukları olsa da, bu perspektifi geliştirmek, asıl kuramsal ve politik amacımız olmalı (1991: 1243). Bu amaca ulaşmanın yollarından biri de kuramsal ve politik anlamda kimliklerin kesişimselliği merkezli bir yaklaşım benimsemek. Catherine Mitchell, feminist medya çalışmalarında ve kadın haklarına duyarlı habercilik araştırmalarında artık yeni bir rota izlememizin zamanı geldiğini söyleyeli çok oldu. Bu rotanın merkezinde kadınların kültürel tarihi ve kültürel çeşitliliğinin olması gerektiğini

de (1993: 61). Kültürel çeşitlilikten hareketle geliştirilen feminist perspektifli bir yaygın medya eleştirisi özellikle Türkiye'deki feminist medya literatüründe yok. Örneğin, Türkiye'li Kürt kadınların medyada nasıl temsil edildiği, bu temsil biçimlerinin Kürt kadınlara dair algıyı nasıl şekillendirdiği ya da Kürt kadınların kendi kimliklerini inşa etmelerinde ne derece etkili olduğu yönündeki sorular havada kalıyor.

Kürt kadınların Türkiye yaygın medyasında temsili, derinlikli bir çözümlemeyi kesinlikle davet ediyor. Kadın olmanın yanı sıra etnik kimlikleri nedeniyle de eziliyor, ayrımcılığa ve ötekileştirmeye maruz kalıyor olduklarını ve bunun bir çifte tahakküm anlamına geldiğini kestirmek zor değil. Ancak bu yazının *birincil* konusu "Kürt kadınların yaygın medyada temsili" olmadığı için bu aşamada gözlemlere dayanan kaba bir analize başvurmakla yetineceğim. Öncelikle yaygın medyada, özellikle yazılı basında Kürt kadınların neredeyse hiç temsil edilmediklerini söyleyelim. Tuchman'ın kavramsallaştırmasına tekrar başvuracak olursak Kürt kadınlar Türkiye yaygın basınında tam anlamıyla sembolik yok edilmeye maruz kalıyorlar.[5] Fakat Kürt kadınların basın tarafından görmezden gelinmesinin, yalnızca kadın olmalarıyla açıklayamayacağımız politik ve daha makro ölçekli nedenleri var. Türkiye'de bir etnik kimlik olarak Kürtlüğün ana akım basında çekincesiz biçimde zikredilmesi bile ancak son yıllarda mümkün olmuşken ve yakın tarihimiz Kürt etnisitesinin inkârı üzerinden bir kolektif inançla biçimlenmişken basında 'bölücü', 'terörist', 'ilkel' gibi sterotipik kodlamaların dışında bir Kürt kimliği aramak yanlış olurdu elbette. Dolayısıyla Kürt ve kadın olmak tüm bu makro politik belirleyenlerden dolayı başlı başına bir 'yok'luk, bir 'olmama' durumu zaten. Bu kadınlar yazılı basında temsil edildiklerinde karşımıza çıkan tabloysa bahsettiğimiz çifte ezilmişliği, çifte ötekileştirilmeyi apaçık gözler önüne serecek nitelikte. Kürt kadınların yaygın basında en çok temsil edildiği yerler üçüncü sayfalar; ezcümle 'töre cinayeti'ne *kurban* gittikleri durumlar… Töre cinayeti kavramının kendisi, kadınların ölümlerini doğallaştırıcı, meşrulaştırıcı bir ima ihtiva ediyor. Bunu, hem işlenen cinayetin *gerekçesini* kelimenin içinde ihtiva ederek hem de 'töre' kelimesinin namus-namussuzluk, ahlâk-ahlâksızlık gibi kültürel içerimlerinden hareketle fiili erkek egemen zihniyette 'rasyonel' bir yere oturtarak yapıyor. 'Töre cinayeti' haberlerinde öldürülen kadınların fotoğrafları olduğu gibi kullanılıyor; cinayet faillerinin fotoğraflarınaysa genelde hiç yer verilmiyor. Öldürülen kadınların isimleri, yaşları, fiziksel özellikleri haberde hikâyeleştirilerek anlatılıyor, bu duygu yüklü anlatımlarla kadınların 'zavallılığı', 'çaresizliği' vurgulanıyor, öldürülen kadınlar kurbanlaştırılıyor ve ennihayetinde 'töre cinayeti' yalnızca Doğu'ya ve Kürtlere özgü bir ilkel pratik olarak sunuluyor.

Kürt kadınların medyadaki temsiline yönelik bir başka özellik, PKK üyesi gerilla kadınların haberleştirilme biçiminde görülüyor. Haberin konusu PKK'li kadınlar olduğunda saldırgan bir dil kullanılarak formüle edilen haber metinleri, kolektif algıdan devşirilen ve kolektif algıyı biçimlendiren ifadelerle bu kadınları şeytanlaştırıyor ve lanetliyor. Kadın gerillalar örgütün erkek mensuplarının cinsel tatmin nesneleri olarak başka deyişle düşmanın *namussuz kadın* üyeleri olarak sunuluyorlar. Örneğin, ele geçirilen PKK mağaralarında doğum kontrol haplarının bulunduğuna yönelik haberler, tam da bu amaca hizmet ediyor.[6] Yine haberlerde TSK tarafından öldürülen gerillalardan bahsedilirken bunların kaçının kadın olduğu özellikle vurgulanıyor ve fotoğrafları, kod adları, gerçek isimleri çekincesizce ilan ediliyor. Genel olarak PKK mensuplarından bahsedilirken kullanılan vulger haber dili, söz konusu kadın gerillalar olduğunda 'namussuzluk' vurgusuyla soslanarak iyiden iyiye pekiştiriliyor. Üstelik medyanın Kürt kadınlara yönelik nefreti besleyici, maniple edici *malzemesi* gerilla figürleriyle de sınırlı değil. Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) bünyesinde siyaset yapan kadın milletvekilleri de bu ayrımcı, saldırgan ve nefret söylemi içeren dilden fazlasıyla nasibini alıyor.

Açtığım bu büyük parantezin, çalışmanın bağlamı açısından bir anlamı ve önemi var. Çalışmanın bundan sonraki bölümünde, bir kadın odaklı habercilik örneği olarak inceleyeceğim JİNHA, kadın hak haberciliğini yalnızca cinsiyet temelli yapmıyor, aynı zamanda ezilen, ötekileştirilen, ayrımcılığa maruz kalan bir halk olarak Kürtlere ve Kürt kadınlara daha çok yer vererek yaptığı haberlerde Kürt olmaya, kadın olmaya, Kürt ve kadın olmaya dair yeni bir çerçeve çiziyor; Kürt kadınlığını yaygın medyada gördüğümüz temsillerinden azade biçimde, yeniden ve başka türlü kuruyor. Elbette JİNHA'nın kadın odaklı haberciliği yalnızca Kürt kadın temsiliyle sınırlı değil; ancak bunu Batılı örneklerinden bir farkı ve hak haberciliği pratiğini güçlendirici bir artı özelliği olarak not düşerek artık JİNHA'yı anlatmaya ve analiz etmeye başlamak elzem görünüyor.

Türkiye'nin İlk Kadın Haber Ajansı: JİNHA[7]

JİNHA, iki Kürt kadın tarafından Diyarbakır'da 8 Mart 2012 tarihinde kurulan bir kadın haber ajansı. Bir yılı aşkın süredir internet üzerinden[8] Kürtçe, Türkçe ve İngilizce haber üretimi ve dağıtımı yapıyor. Aslında ajans gazeteciliği alanı, tanımı gereği diğer gazetecilik branşlarından ayrı bir yerde konumlanıyor; gazeteciler haberi dili, üslûbu, formatıyla, görseliyle belirleyerek temelde içerik *üretiyor* ve bu içerikleri abonelerine ileterek yaygınlaştırıyorlar (Şahin, 2012: v). Bu bağlamda JİNHA'nın bir haber ajansı statüsünde kadın odaklı habercilik yapma girişimi, başlı başına feminist bir eylem olarak nitelendirilebilir. Çünkü bir haber ajansı olarak JİNHA, medyanın eril yapısına *haber kaynağı* konumuyla doğrudan ve dönüştürücü mahiyette müdahale etme imkânına sahip.

JİNHA'nın yapmaya çalıştığı habercilik, akademik ve feminist çevrelerde teorik düzlemde çok tartışılmış olsa da pratikte güçlü bir örneği olmaması nedeniyle son derece deneysel. Yaygın medyada kadınları temsil eden haberlerin eksiklikleri/aksaklıkları bir hayli konuşulmuş, kadın duyarlı bir haberin nasıl *olmaması* gerektiğine dair fazlaca kafa yorulmuşken *olması* gerekeni düşünmek ya da hayata geçirmek açısından eksik kalındığını kabul etmek gerekiyor.[9] Bu eksikliği kapatmaya yönelik bir girişim olarak JİNHA'nın temel haber yapma ilkeleri, elbette yıllardır kayda değer bir külliyat oluşturmuş olan feminist medya eleştirisinden hareketle şekillenmiş; ancak onun ötesine geçen özellikleri de var: Yaşama dair her haberi kadın bakış açısıyla dünya kamuoyuna duyurmak, kadının toprakla bağının güçlü olması gerektiğine vurgu yapmak, düşünsel olarak kendini güçlendirmesinin önemine dikkat çekmek, kadın özgün örgütlülüğünün aciliyetini esas almak, kadının özgürlüğü için kesintisiz mücadele edilmesi gerektiğine dikkat çekmek, yarışmayı değil dayanışmayı esas almak, tüketim toplumunun kalıplarıyla çalışmayı reddetmek, erkek egemen sistemin ortaya koyduğu kadına dair estetik anlayışını ve ölçülerini reddetmek, yaşamın estetikle, güzellikle olan ilişkisini ele almak, 'erk' kavramının yaşamsal alandan çıkmasını hedeflemek, erkeğin özne, kadının nesne konumunu değiştirmek ve eşitlemek, kapitalist sistemin kadını parçalayan ve kendisi olmasını engelleyen politikalarına karşı, kadının kendi kimliğiyle yaşama hakkını esas almak, gücün yüceltilmesi olgusunu sorgulamak, tüketimi değil doğanın bütünlüğüne saygıyla emeği öne alıp üretmek, üretimi paylaşarak çoğaltmak, tüm canlı varlıklara saygıyı temel ilke edinmek.[10]

Görüldüğü gibi JİNHA'nın ilkeleri arasında kadına ve kadın bakış açısına olduğu kadar yaşama, doğaya, üretime, estetiğe de saygı var. Bu ilkeler JİNHA'nın anaakım gündemi reddederek kendi özgün gündemini oluşturmasına vesile oluyor. Haber konularına baktığımızda bu özellik kendiliğinden açığa çıkıyor. Doğanın metalaştırılması, yaşamın değersizleştirilmesi, şiddetin doğallaştırılması, işçilerin, çocukların, LGBT bireylerin maruz kaldıkları hak ihlalleri gibi var olan eril sömürü sisteminden kaynaklanan tüm sorunlar birer haber konusu olarak karşımıza çıkıyor. Ancak çalışmanın kapsamı gereği ben yalnızca kadını konu edinen haberlere odaklanacağım ve haber konularından bu haberlerin nasıl çerçevelendiğine,[11] metinlerde kullanılan dilden, görsellerin niteliğine kadar çok yönlü bir analiz yapmaya çalışacağım.

'Kürt Kadın' Kimliğinin Temsili ve İnşası

JİNHA'nın haberlerine konu olan kadınlar daha çok bölgede yaşayan ya da siyaseten bölge kadınlarını temsil eden figürler. Ajansın bu tercihi hem yaygın medya tarafından görmezden gelinen, kurbanlaştırılan ya da şeytanlaştırılan Kürt kadın kimliğinin görünürlüğü hem de inşası/yeniden inşası açısından oldukça

önemli. Haberlerde Kürt kadınlar konu edilirken kullanılan temel motifler *acı çekme, ses çıkarma, mücadele etme, ayakta kalma, bilinçlenme, güçlenme, dayanışma, barış ve özgürlüğün simgesi olma* biçiminde özetlenebilir. Kürt kadınlara dair haberlerde geçmişten günümüze gerek devlet şiddeti gerekse ataerkil toplum yapısı nedeniyle bölgedeki kadınların çok fazla acı çektiği vurgulanıyor. Kürt kadınların tüm yaşadıklarına rağmen ayakta kalmasından, yaşananlara tepki göstermesinden, var olan sistemle mücadele etmesinden, mücadele içinse güçlenmenin, dayanışmanın ve örgütlü hareket etmenin öneminden bahsediliyor.

> 25 Kasım Kadına Şiddetle Mücadele Günü'nün Kürt kadınları açısından anlamlı olduğunu ifade eden Ekin Ceren Kadın Derneği gönüllü çalışanı Figen Aras Kaplan, "Sadece kadın hakları mücadelesi içinde yer alan değil, ülkesinin, dilinin üzerindeki tüm baskıların ortadan kalkması için mücadele eden kadınların sistem tarafından nasıl tehlikeli görüldükleri, öldürüldükleri, tecavüze uğradıkları, zindanlara atıldığı en çok da Kürt kadınları tarafından algılanmaktadır" dedi.[12]

Haberlerde ayrıca savaşın ve şiddetin en çok kadınları etkilediği vurgulanarak Kürt kadınlar *barışçıl ve çözüm yanlısı* olarak sunuluyor. Yer yer de Kürt halkının *özgürlüğünün simgesi* olarak yüceltiliyor:

> Diyarbakır Barış Anneleri İnisiyatifi Üyesi Mekiye Kaçan,"Türkiyeli savaş karşıtı kadınlarla ortak çalışmalar yapmalıyız. Devlete karşı birlikte el ele verip, bu kirli savaşa son verelim" diyor.[13]

> Yüksel, "Suriye'de Kürtlerin statüsü konusu çok önemli. Burada kadının rolü daha da önemli. Kürdistanı özgürleştirecek olan da, Kürt kadını olacaktır. Bu konferansın Kürt kadınının birliğinin umudu olduğuna inanıyorum" dedi.[14]

Kürt kadınları konu alan haberlerde dikkat çeken özelliklerden biri de 'saygın kaynaklara başvurma' tekniğinin sıkça kullanılması. Bu teknik genelde bölgedeki kadın mücadelesinde aktif rol oynayan veya Kürt siyasetinde önemli ve saygın bir konumu olan kadınların söylediklerinin alıntılanmasıyla uygulanıyor. Anlamı kapattığı ve o konudaki son sözü söyleme iktidarını gönderme yapılan kaynağa verdiği gerekçesiyle eleştirilse de bu teknik söz konusu kadın odaklı habercilik olduğunda ve başvurulan kaynaklar feminist bakış açısına sahip kadınlar olduğunda oldukça işlevsel görünüyor. Haberlerde dilsel açıdan dikkat çekici bir nokta, habere konu olan kadınların soyadları en başta bir kere kullanıldıktan sonra, haberin devamında kadınların yalnızca isimleriyle anılıyor oluşu. Zira baba ya da kocaya ait bir simge olarak soyadının kadının isminin arkasına getirilmesi, kadına uygulanan eril tahakkümü ve kadının 'erkeğin malı' olarak algılanmasını meşrulaştırıcı bir unsur.

> Kürt Kadın Konferansında konuşan Bakur Delegesi Milletvekili Gültan Kışanak, "Türkiye' de Demokratik Özgür Kadın Hareketi özel olarak hedef alındı. Şu an cezaevlerinde, 500'ü aşkın Kürt kadın bulunuyor." dedi… Türkiye' de 500 Kürt kadın tutuklunun olduğuna işaret eden Gültan, konuşmasında şunları kaydetti...[15]

Haberlerde kullanılan görsellere baktığımızda, demeç veren kadınların hepsinin fotoğraflarının göz hizasından çekildiğini ve kadınların daha çok bir kalabalık karşısında konuşma yaparlarken resmedildiklerini görüyoruz. Bu, hem kadınların fotoğraf aracılığıyla aşağılanmaması veya yüceltilmemesine özen gösterildiğini hem de bilgili, güçlü ve saygın bir Kürt kadın kimliğinin temsil/inşa edilmeye çalışıldığını gösteriyor. Ayrıca haberlerde kullanılan kadın imgeleri, 'modern' giyimli başı açık kadından, beyaz yazmalı geleneksel kıyafet giyen kadına kadar çeşitlilik gösteriyor.

Kadınlara Yönelik Hak İhlallerinin Haberleştirilmesi

JİNHA, hak haberciliğinin temel ilkelerinden biri olan 'hak ihlâllerini haber yapma' pratiğini özellikle kadınlara yönelik hak ihlâllerine sıkça yer vererek gerçekleştiriyor. Habere konu olan hak ihlallerinin temel eksenini daha çok siyasi nitelikteki ihlâller oluşturuyor. JİNHA sıklıkla gazeteci, siyasetçi, aktivist kadınların haksız tutuklanmalarını, cezaevlerinde maruz kaldıkları kötü muameleleri haberleştirerek kadınlara yönelik hak ihlâllerine dikkat çekiyor. Bu ihlâllerin temel sorumluları olaraksa devlet, sistem ve ataerkil zihniyet gösteriliyor.

> "2012 yılında birçok kadın gazetecinin hakları ihlal ve gasp edildi" şeklinde konuşan Azadiya Welat Gazetesi editörü Münevver Karademir, "Muhalif ve özgür basında yer alan kadın gazeteciler, her zaman halkın içinde yer alarak, erkek egemen sistemin kadına olan yaklaşımını deşifre etti. Bunun sonucunda şiddete maruz kaldılar ve tutuklandılar. Fakat her şeye rağmen doğruyu söylemekten vazgeçmedi kadın gazeteciler" dedi.[16]

Haberlerin hepsi bu denli doğrudan ve siyasi içerikli hak ihlâllerini konu edinmiyor. Daha çok kadının gündelik hayatının içinde doğallaştırılmış olan ve bir hak ihlâli olarak görülmeyen erkeğin soyadını kullanmak ya da kumalık, erken yaşta evlilik, okula gönderilmeme ve berdel gibi ataerkil toplumun kadına bakış açısının somut tezahürleri üzerinde de duruluyor. Bu ihlâllerin temel sorumlusu olarak yine eril zihniyete işaret ediliyor. Hak ihlâli haberlerinde kullanılan görseller genelde konuya ilişkin bilgi sahibi olan ve demeç veren kadın uzmanların fotoğrafları oluyor. Hak ihlâline maruz kalan kadınların görüntüleriyse kullanılmıyor.

Kadın Cinayetleri, Taciz ve Tecavüzün Haberleştirilmesi

JİNHA kadın cinayetleri, taciz ve tecavüz konusunu sıklıkla haberleştiriyor. Özellikle kadın cinayetlerine dair haberlerde, yaygın medyada cinayeti meşrulaştırma aracı olarak kullanılan erkeğin kadını öldürme bahanelerine iddia düzeyinde dahi yer verilmiyor. Haber metninde 'namus', 'töre' gibi kelimelerin tırnak içinde dahi kullanılmamasına özen gösteriliyor. JİNHA kadın cinayetleri konusunda haber takibine de özellikle önem veriyor, öldürülen kadınların davalarının seyrini yapıyor. Cinayetlerin asıl failli olarak kişileri değil ataerkil zihniyet ve toplum yapısını işaret ediyor.

Diğer yandan JİNHA kadın cinayetlerini haberleştirirken fail ve kurban ikiliğine teslim olmamaya ve kadınları birer özne olarak haber diline dâhil etmeye çalışsa da metinlerde öldürülen kadınların küçük çocukları olmasına yahut gençliklerine vurgu yapılması, yaygın medyada karşılaştığımız 'duygu sömürüsü'nü ve kadının bu yolla 'kurbanlaştırılması'nı hatırlatıyor. Yine haberde cinayetin 'edilgen' cümle yapısıyla veriliyor oluşu, bir başka sorunlu nokta.

> Wan depremi sonrasında işlenen ilk kadın cinayetinin davası Erciş Ağır Ceza Mahkemesi'nde yapıldı. Ayşe Hanay, iddiaya göre şubat ayında eşi Mustafa Hanay tarafından silahla öldürüldü. 23 yaşındaydı ve 2 yaşında bir kızı vardı.[17]

JİNHA'nın yaptığı bazı cinayet haberlerinde öldürülen kadının fotoğrafı yahut matem tutan bir yakınının fotoğrafı verilmiş. Bu da hem yaygın medyada sıklıkla gördüğümüz fail yerine kurbanın öne çıkarılması hem de gözyaşı ve matem imgeleriyle 'duygu sömürüsü'ne kapı aralayabilecek bir haber diline teslim olmak anlamına geliyor.

JİNHA yaptığı taciz haberlerindeyse tacizi detaylandırarak hikâyeleştirmek yerine, tacize maruz kalan kadınların sözlerine ve iddialarına yer vermeye özellikle dikkat ediyor. Tacize uğrayan kadınları sessiz kalmak yerine tacizi teşhir etmeye, tacizciden şikâyetçi olmaya teşvik ediyor. Haber içinde taciz durumlarında kadınlara destek olan kadın örgütlerinin isimlerini ve sorumlu kişileri zikrederek kadınları bilgilendiriyor. Tacizin bireysel saiklerle gerçekleşen bir vaka değil erkek egemen zihniyetten kaynaklanan politik bir mesele olduğunu vurguluyor. Tecavüz haberlerinde de benzer bir örüntü var. Metinlerde tecavüz hiçbir şekilde hikâyeleştirilmiyor ve tecavüze uğrayan kadının ismi, fotoğrafı kullanılmıyor. Tecavüz eden failin ismiyse açıkça zikrediliyor. Daha çok tecavüz davalarının takibi yapılıyor ve bu davalardaki hukuksuzluklar, eril zihniyetin yansıması olan kararlar olarak teşhir ediliyor.

> Diyarbakır'ın Silvan ilçesinde yaklaşık 1 yıl önce Recep Yavuz tarafından alıkonulan ve tecavüze uğrayan 13 yaşındaki N.K adlı çocuğun davası bugün Batman 2. Ağır Ceza Mahkemesinde görüldü.[18]

JİNHA'nın genel anlamda kadına yönelik şiddet haberlerinin büyük çoğunluğu öldürme, tecavüz ve taciz ağırlıklı. Sitede kadına yönelik ekonomik, cinsel ve psikolojik şiddet haberlerine pek rastlanmıyor. Yaygın medya, kadınların uğradıkları fiziksel şiddet biçimlerinden en ağırları olan öldürme, taciz ve tecavüz dışındaki saldırıları 'şiddet' olarak dikkate almıyorken bu tutum, aynı biçim ve içerikte olmasa da JİNHA'da da karşımıza çıkıyor.

Tüketimi Değil Üretimi Teşvik Eden Habercilik

JİNHA'nın yalnızca kadın odaklı habercilik yapmadığından aynı zamanda topyekûn sistem karşıtı bir tavır geliştirdiğinden bahsetmiştim. Yaygın medyanın kadın bedenini eril bakışa bir cinsel nesne olarak sunduğu, kadınlar için güzellik kalıpları ve ideal bedenleri belirlediği, kadınların bu 'ideal'lere ulaşmaları için onları modaya, kozmetik ve bakım ürünlerini tüketmeye yönlendirdiği, tüketimin kutsandığı kapitalist yapı içerisinde JİNHA, gözünü tam tersi bir noktaya çeviriyor. Emeğe ve üretime değer atfederek emekçi/üretici kadınları haber yapmaya özen gösteriyor. Aynı zamanda kadının ev içi görünmeyen emeğini de görünür kılmaya çalışıyor.

> Her mevsimin zorluklarını sırtlayan kadınlar, çetin ve uzun geçen kış mevsiminde de yaşam mücadelesi veriyor. Çayırlı Köyü'nde yaşayan Ümran ve Nuran, kış şartlarında bölgede kadın olmanın zorluğuna değinerek, "Köyde kadının günü sabah ezanıyla başlar, yatsı ezanıyla biter" diyor.[19]

Haberlere takı tasarlayan, sepet ören, tarım işçiliği yapan kadınlar konu olurken kadın kültürüne içkin bir özellik olarak rekabet yerine dayanışma öne çıkarılıyor. Üretimin doğaya saygılı bir biçimde yapılması telkin ediliyor. Bu haberler aracılığıyla güçlü ve üretken kadın imgesi inşa ediliyor ve üretim hem bir değer hem de kadınların kendi ayakları üzerinde durabilmeleri için bir yöntem olarak sunuluyor.

'Güçlü' Kadınlar ve Başarı Öyküleri

JİNHA'nın en sık haberleştirdiği konulardan biri de ataerkil sistemin onları hapsettiği konumlara *sığmayan* kadınların başarı öyküleri. Haberlerde siyasetten spora, sanattan kol işçiliğine kadar pek çok farklı alanda iş yapan kadınların öykülerine yer veriliyor ve başarılı kadın imgesi öne çıkarılarak özendiriliyor. Bu haberlerde daha çok *kendine güvenmek, bilinçli olmak, erkeğin gölgesinde kalmamak, mücadele etmek, sunulanla yetinmemek* gibi motiflere

başvuruluyor. Örneğin çocuk yaşta evlendirilip daha sonra eşinden şiddet gördüğü için boşanan ve el işi yaparak geçimini sağlayan bir kadının öyküsü, onun gibi eşinden şiddet görüp bundan kurtulmak için adım atmaya cesaret edemeyen kadınlara örnek teşkil ediyor. Ayrıca toplumda 'erkek işi' olarak kodlanan bazı meslekleri yapan kadınların öykülerine 'sıra dışı' değil sıradan öyküler olarak yer verilerek iş hayatında kadın-erkek işi ayrımıyla pekiştirilen cinsiyetçilikle mücadele ediliyor ve pek çok 'erkek işi'ni aslında kadınların da yapabileceğine yönelik mesajlar veriliyor.

> Dersîm'de yaklaşık 5 yıldır ayakkabı boyacılığı yapan Gûlê, ailesini sadece ayakkabı boyacılığı yaparak geçindiriyor. Birçok işsiz erkeğin cesaret edemediği işlerden biri olan ayakkabı boyacılığıyla geçimini sağlayan Gûlê, çocuklarının okul masrafını, ev kirasını, ev giderlerini ayakkabı boyacılığıyla karşılıyor.[20]

Güçlü kadın haberlerinde onların geleneksel rolleri olarak addedilen *iyi anne, fedakâr eş* gibi özellikleri vurgulanmıyor; yüceltilmiyor. Kadınlar yaptıkları işin *öznesi* olarak temsil ediliyor ve konumları olağanlaştırılarak aktarılıyor. Bu haberler aracılığıyla kadınlara her kadının güçlü olduğu ve kimsenin desteğine ihtiyaç duymadan başarılı olabileceği mesajı iletilmeye çalışılıyor. Ayrıca kullanılan fotoğraflarda kadınlar, fiziksel özellikleri ön plâna çıkarılmadan işlerinin başında görüntüleniyorlar.

Sonuç Yerine

Hak haberciliğinin temel bir uğrağı olan kadın odaklı habercilik, feminist medya eleştirisi birikiminden de hareketle bugün yaygın medyaya ve ona hâkim olan cinsiyetçi yapıya bir alternatif olarak varlık göstermeye başlıyor. JİNHA da bu alternatiflerden biri ve üstelik pek çok yönden bize feminist medya eleştirisine ve kadın odaklı haberciliğe dair yeni açılımlar sunuyor. JİNHA ürettiği haberlerle her şeyden önce *beyaz* ve *orta sınıf* feminist medya eleştirisinin yüzünü çevirmesi gereken farklı kadınlıkları işaret ederek yaygın medyada görmeye alışık olmadığımız bir Kürt kadın kimliği inşa ediyor. Kadınların uğradıkları hak ihlâllerini ve kadına yönelik şiddeti kadınlar lehine bir dil kullanarak haberleştirmeye çalışıyor. Kapitalist üretim-tüketim ilişkileri dışında bir dünyanın mümkün olduğuna ve bu dünyayı kadınların kurabileceğine; ayrıca her kadının güçlü ve başarılı olabileceğine dair mesajlar veriyor. JİNHA örneğindeki gibi kadınların kendi medyalarını kurmaları, elbette var olan eril anlam evreninin medyada yarattığı ve aslında tam anlamıyla kadınların gerçekliği olmayan temsil kalıplarıyla mücadele etmek için son derece önemli bir hamle. Ancak bu hamleyi bir *alternatif* olmaktan çıkarıp yaygınlaştırmak çetin bir mücadele alanı olarak karşımızda duruyor. Medyada var olan eril yapıyı topyekûn dönüştürmek için alternatifleri çoğaltmanın yanı sıra, yaygın medyanın cinsiyetçi doğasını

farklı yönleriyle deşifre ederek ya da ana akımın içine *sızıp* normatif anlam kalıplarında çatlaklar yaratarak mücadeleye destek sunmak mümkün. Bunun için de medyayı politik bir eylemlilik ve uzun erimli bir mücadele alanı olarak kavramak, hak haberciliğine ya da feminizme ihtiyaç duymayacağımız zamanlara bir an önce ulaşmanın heves ve umuduyla yola koyulmak gerekiyor.

Sonnotlar

[1] Lacancı anlamda fallus, penisin temsil ettiği toplumsal ve kültürel iktidarı imler.

[2] 76 ülkede yaklaşık 13 bin televizyon, radyo ve gazete haberinin cinsiyet temelinde incelendiği bir proje.

[3] Bkz: http://whomakesthenews.org/images/stories/website/gmmp_reports/2010/highlights/highlights_en.pdf.

[4] Örn. bkz. "Mission Possible": A Gender and Media Advocacy Toolkit. http://www.radiopeaceafrica.org/assets/texts/pdf/handbook_wacc_mission_possible_2008_en.pdf. Son erişim tarihi, 17.07.2013

Gender-Sensitive Indicators for Media: http://www.unesco.org/pv_obj_cache/pv_obj_id_68D30B0E2A4A182B22F1C09B90CEB97EA6940200/filename/ipdc28_gsmi_paper_rev.pdf. Son erişim tarihi, 17.07.2013

[5] Bu yorumu yazılı basınla sınırlandırmamın temel nedeni, yaklaşık son on yılda özellikle televizyon dizilerinde Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerine *Batılı* yönelişle birlikte, 'ağa' dizilerinde Kürt kadınların oryantalist bir bakış açısıyla 'hanım ağa', 'esmer güzeli' ya da 'hizmetçi' gibi rollerde temsil edildiklerine rastlanıyor oluşu.

[6] Örn. Bkz: http://www.haber7.com/guncel/haber/947772-hakkaride-pkkya-cok-agir-darbe. Son erişim tarihi, 10.06.2013.

[7] Kadın haber ajansı olarak JİNHA, Türkiye'de bir ilk örnek, dünyadaysa yaptıkları şey çok benzer olmasa da bir iki örneği var. Daha önce de bahsettiğim WFS, kadın bakış açısıyla kadın öyküleri, biyografileri ve fotoğrafları yayınlıyor. Bangladeş'te The Television News Agency (TVNA) ise, TV üzerinden, kadın çalışanlarla birlikte kadın programları yayınlıyor.

[8] JİNHA'nın internet bazlı çalışan bir ajans olması akıllara literatürdeki internetin cinsiyetine dair tartışmaları getiriyor. Örneğin bkz: van Zoonen, 2002.

[9] Bu noktada 1997 yılında kurulan ve halen tabloid gazete formatında yayınlanan, ayrıca internet üzerinden de yayınlanmaya devam eden *Bağımsız Kadın Gazetesi Kazete*'yi anmak gerekiyor. Bkz: http://www.kazete.com.tr/Default.aspx.

[10] Bkz: http://www.JİNHAber.com/tr/s/Hakk%C4%B1m%C4%B1zda.

[11] Çerçeveleme (*framing*), iletişim çalışmaları literatüründe, özellikle de habercilik literatüründe sıkça başvurulan bir meslekî terim. Gazetecilerin olay ve olguları anlamlı bir bütün oluşturacak biçimde organize ederken gerçekliğin bazı özelliklerine daha az, bazı özelliklerine daha çok vurgu yapmak suretiyle, seçme ve öne çıkarma gibi teknikleri kullanarak haber yapma pratiği (Barnett, 2005: 342).

[12] Sistemin Kadınlara Nasıl Tehlikeli Baktığını En İyi Kürt Kadınları Bilir. http://www.JİNHAber.com/tr/h/Sistemin_kad%C4%B1na_nas%C4%B1l_tehlikeli_bakt%C4%B1%C4%9F%C4%B1n%C4%B1_en_iyi_K%C3%BCrt_kad%C4%B1nlar%C4%B1_bilir. Son erişim tarihi, 23.08.2013.

[13] Türk ve Kürt Kadınlar: Devlete Karşı El Ele Verip Bu Savaşa Son Verelim. http://www.JİNHAber.com/tr/h/T%C3%BCrk_ve_K%C3%BCrt_kad%C4%B1nlar_Devlete_kar%C5%9F%C4%B1_el_ele_verip_bu_sava%C5%9Fa_son_verelim. Son erişim tarihi, 23.08.2013.

[14] Bakûr Delegesi Yüksel Avşar: Kürt Kadınları Artık 'Birakujiye' Geçit Vermeyecek. http://www.JİNHAber.com/tr/h/Bak%C3%BBr_Delegesi_Y%C3%BCksel_Av%C5%9Far_K%C3%BCrt_kad%C4%B1nlar%C4%B1_art%C4%B1k_birakujiye_ge%C3%A7it_vermeyecek. Son erişim tarihi, 23.08.2013.

[15] Türkiye'de 500 Kürt Kadını Tutuklu. http://www.JİNHAber.com/tr/h/T%C3%BCrkiye_de_500_K%C3%BCrt_kad%C4%B1n%C4%B1_tutuklu. Son erişim tarihi, 23.08.2013.

[16] Doğruyu Söylemekten Vazgeçmeyen Kadın Gazeteciler. http://www.JİNHAber.com/tr/h/Do%C4%9Fruyu_s%C3%B6ylemekten_vazge%C3%A7meyen_kad%C4%B1n_gazeteciler. Son erişim tarihi, 23.08.2013.

[17] Ayşe Hanay Duruşması Ertelendi! http://www.JİNHAber.com/tr/h/Ay%C5%9Fe_Hanay_duru%C5%9Fmas%C4%B1_ertelendi. Son erişim tarihi, 23.08.2013.

[18] 1 Yıl Geçmiş Ama Henüz Tecavüzcü Cezalandırılmamıştır'. http://www.JİNHAber.com/tr/h/1_y%C4%B1l_ge%C3%A7mi%C5%9F_ama_hen%C3%BCz_tecav%C3%BCzc%C3%BC_cezaland%C4%B1r%C4%B1lmam%C4%B1%C5%9Ft%C4%B1r. Son erişim tarihi, 23.08.2013.

[19] Çetin Geçen Kış Mevsiminden Görünmeyen Emekler. http://www.JİNHAber.com/tr/h/%C3%87etin_ge%C3%A7en_k%C4%B1%C5%9F_mevsiminden_g%C3%B6r%C3%BCnmeyen_emekler. Son erişim tarihi, 23.08.2013.

[20] Dersîm'in Gülü Boyacı Gûle! http://www.JİNHAber.com/tr/h/Ders%C3%AEm_in_g%C3%BCl%C3%BC_Boyac%C4%B1_G%C3%BBle. Son erişim tarihi, 23.08.2013.

Kaynakça

Alankuş, S (2007). Neden Kadın Odaklı Habercilik? İçinde: S. Alankuş (der.), *Kadın Odaklı Habercilik*, BİA, İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları, 25-66.

Barnett, B (2005). Feminists Shaping News: A Framing Analysis of News Releases From the National Organization for Women. *Journal of Public Relations Research, 17*(4), 341-362.

Crenshaw, K W (1991). Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics and Violence Against Women of Color. *Stanford Law Review, 43*(6), 1241-1299.

Djerf-Pierre, M (2007). The Gender of Journalism: The Structure and Logic of the Field in the Twentieth Century. *Nordicom Review, Jubilee Issue*, 81-104.

Dursun, Ç (2007). Hak Haberciliğinin Doğası ve Olanağı. İçinde: S. Alankuş (der.), *Kadın Odaklı Habercilik*, BİA, İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları, 105-127.

Erdoğan Tosun, G (2007). İnsan Hakları ve Medya. İçinde: S. Alankuş (der.), *Kadın Odaklı Habercilik*, BİA, İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları, 80-104.

Gallagher, M (1981). *Unequal Opportunities: The Case of Women and the Media.* Paris: UNESCO.

Geertsema, M (2009). Women and News: Making Connections Between the Global and the Local. *Feminist Media Studies, 9*(2), 149-172.

Gencel-Bek M ve Binark, M (2000). *Medya ve Cinsiyetçilik.* Ankara Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi (KASAUM). http://kasaum.ankara.edu.tr/gorsel/dosya/ 1215414832MedyaVeCinsiyetcilik.pdf. Son erişim tarihi, 20.06.2013.

ICHRP (International Council on Human Rights Policy) (2002). *Journalism, Media and the Challenge of Human Rights Reporting*. http://www.hrea.org/erc/Library/display_doc.php? url=http%3A%2F%2Fwww.protectionline.org%2FIMG%2Fpdf%2Fjournalism_media.pdf&external=N. Son erişim tarihi, 20.07.2013.

İnal, A (1995). Yazılı Basın Haberlerinde Yapısal Yanlılık Sorunu. *Toplum ve Bilim, Güz, 67*, 111-135.

Köker, L (2007). Hukuk Reformları Sürecinde Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu: Bir Değerlendirme Çerçevesi. İçinde: S. Alankuş (der), *Kadın Odaklı Habercilik*, BİA, İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları, 51-79.

Köker, E (2007). Kadınların Medyadaki Hak İhlalleriyle Baş Etme Stratejileri. İçinde: S. Alankuş (der.), *Kadın Odaklı Habercilik*, BİA, İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları, 117-148.

KSGM (T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü) (2008). *Politika Dökümanı: Kadın ve Medya*. Ankara. http://www.kadininstatusu.gov.tr/upload/mce/eski_site/Pdf/media.pdf. Son erişim tarihi, 10.05.2013.

Mater, N ve Çalışlar, İ (2007). Medyadaki Durumu Tersine Çevirmek. İçinde: S. Alankuş

(der.), *Kadın Odaklı Habercilik*, BİA, İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları, 167-195.

MEDİZ, (2008). *Medyada Cinsiyetçiliğe Son!* İstanbul.

Minic, D (tarih yok). Feminist Media Theory and Activism. http://www.nenasilje.org/publikacije/pdf/20poticaja/20pieces-minic.pdf. Son erişim tarihi, 20.07.2013.

Mitchell, C (1993). Historiography: A New Direction for Research on the Women's Rights Press. *Journalism History, Summer 93, 19*(2), 59-68.

Mitchell, C (2004). "Dangerously Feminine": Theory and Praxis of Women's Alternative Radio. İçinde: K Ross ve M Byerly (der.), *Women and Media: International Perspectives*, U.K: Blackwell, 157-184.

North, L (2009). Rejecting the "F-word": How "Feminism" and "Feminists" Are Understood in the News Room. *Journalism 10*(6), London: Sage, 739-757.

Saktanber, A (2010). Türkiye'de Medyada Kadın. Serbest-Müsait Kadın veya İyi Eş Fedakar Anne. İçinde: Ş Tekeli (der.), *Kadın Bakış Açısından 80'ler Türkiye'sinde Kadınlar*, İstanbul: İletişim, 187-206.

Şahin, M (2012). *Ajans Gazeteciliği ve Haber Ajansları.* Ankara: Pelikan.

Tehranian, M (2002). Peace Journalism: Negotiating Global Media Ethics, *The Harvard International Journal of Press/Politics,* 7, London: Sage, 58-83.

Terzis, G (2008). Journalism Education Crossing National Boundaries: De-mainstreaming Binary Oppositions in Reporting the 'Other', *Journalism*, 9, London: Sage, 141-162.

Tuchman, G (1978) Introduction: The Symbolic Annihilation of Women by the Mass Media. İçinde: G Tuchman, A K Daniels ve J Bennét (der.), *Heart and Home: Images of Women in the Mass Media,* New York: Oxford University, v-viii.

Uğur Tanrıöver, H (2007). Medya'da Kadınların Temsil Biçimleri ve Kadın Hakları İhlalleri. İçinde: S. Alankuş (der.), *Kadın Odaklı Habercilik*, BİA, , İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları, 149-166.

van Zoonen, L (1994). *Feminist Media Studies.* London: Sage.

Watkins, S C ve Emerson, R A (2000). Feminist Media Criticism and Feminist Media Practices*. The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science, 571,* 151-166.